

Boekbespreking: Kinder- en volksprenten in de Nederlanden 1650-1950

Eeuwenlang waren kinder- en volksprenten niet weg te denken uit de samenleving. De prenten werden met simpele middelen gedrukt en eventueel handmatig ingekleurd. Geleidelijk zijn ze echter verdrongen door prentenboeken en strips. "Kinderprenten, Volksprenten, Centsprenten, Schoolprenten" is een groots opgezet en omvangrijk naslagwerk waarin alle aspecten van deze prenten aan bod komen: o.a. uitgevers en drukkers, van productietechnieken en prijzen tot thematiek, censuur, verspreiding en gebruik, inhoud van de afbeeldingen. In het boek zijn ook 400 afbeeldingen van prenten opgenomen.

Dit kloekke boekwerk is een boeiende kennismaking met een bijzonder hoofdstuk uit de volkscultuur van de Nederlanden.

Het spreekt voor zich dat dit werk ook van belang is voor de Turnhoutse geschiedschrijving: papierfabrieken zoals Brepols hebben immers talrijke volksprenten gedrukt. *'In de negentiende eeuw was Turnhoutse het belangrijkste centrum van de prentindustrie in België.'* (p. 148) Hiernaar is al heel wat onderzoek verricht. 'Het speurwerk van Patricia Vansummeren in de archieven van de firma Brepols heeft veel duidelijkheid gebracht over de wijze waarop de uitgevers in hun bedrijfsvoering opereerden. Ook op het terrein van de distributie is nu meer bekend. Patricia Vansummeren heeft ruime aandacht geschonken aan de contacten van Brepols met zijn klanten, de wederverkopers', luidt het in de inleiding (p. 13).

Deel 1 is een thematisch ingedeelde studie van 'De prent als populaire grafiek' over aspecten zoals 'De prent', 'Het beeld', 'Beeld, tekst en taal' en 'Kinderprent en reclame'. Hierin komen de Turnhoutse firma's niet systematisch aan bod, al is via de registers wel te achterhalen waar ze worden besproken. In deel 2 'De afzonderlijke drukkers en uitgevers' worden ook enkele Turnhoutse firma's besproken, veelal op basis van de bestaande literatuur en de website van de Historische drukkerij. Beersmans werd gesticht door F.A. Beersmans (1840-1897) en begon rond 1870 met het drukken van kinderprenten. Er zijn 109 prenten van bekend, heel divers van inhoud. Brepols was veel belangrijker. *'De firma Brepols was meer dan een eeuw, van 1817 tot ongeveer 1935, actief als drukker van kinderprenten en heeft in die periode 623 verschillende prenten uitge-*

bracht – meer dan enige andere uitgever in het Nederlandse taalgebied. Het aantal door Brepols verkochte kinderprenten wordt geschat op 31 miljoen exemplaren, die in ongeveer gelijke aantallen in Nederland en België zijn afgezet.' (p. 153). Ook Glenisson en Van Genechten krijgt ruime aandacht (p. 179-182): de firma produceerde immers meer dan 100 prenten. Wellens en Delhuvonne (p. 299-301) liet 63 bekende prenten na, inhoudelijk alweer erg divers.

Deel 4 is de thematisch ingedeelde Platenatlas, waarin ook Turnhoutse prenten zijn opgenomen. We lichten er enkele tussenuit. Brepols gaf in zijn religieuze reeks een combinatie uit van een afbeelding van Maria en een huiszegen (p. 487). 'Levenstrap met paren' uit 1832 van Brepols toont de rooms-katholieke sacramenten die in rondjes zijn afgebeeld (p. 521). 'Luilekkerland' van Glenisson bevat acht voorstellingen van de genietingen van Luilekkerland, met de gevolgen ervan voor het maag- en darmkanaal (p. 535). 'Cartouche' van Glenisson en Van Genechten is een geromantiseerde prent over het leven van de volksfiguur Cartouche (p. 567). Ook van Glenisson is het verhaal van 'Klein Duimken' (p. 610). Beersmans pakte dan weer uit met een prent van 'Sint-Nicolaas' (p. 653).

De opgenomen Bijlagen bieden eveneens interessante informatie. Bijlage 1 is een lijst van alle bekende kinder- en volksprenten, alfabetisch gerangschikt op uitgever: Beersmans (p. 717-718), Brepols (722-733), Glenisson en Van Genechten (p. 744-751), Wellens en Delhuvonne (p. 836-839). Vermeld zijn nummer, titel of eerste tekstregel, aantal houtsneden, houtgravures of afbeeldingen in een andere druktechniek, vindplaats. Bijlage 2 biedt een opdeling van de prenten naar 'Thema's en beelden'. In elke categorie zoals - 'Bijbelprenten' of 'Humor en satire' - staan Turnhoutse prenten vermeld. Bijlage 3 zijn lijsten van 'Wederverkopers en hun uitgevers'. Brepols had in totaal 29 wederverkopers, Glenisson en van Genechten 21, Wellens en Delhuvonne 9; telkens verspreid over de hele Nederlanden. Bijlage 4 is een lijst van 'Houtsnijders, graveurs en lithografische tekenaars'. Vele werkten voor één van de Turnhoutse bedrijven. Bijlage 5 zijn de Openbare Collecties die de samenstellers hebben geraadpleegd. Het Archief van Brepols NV telt circa 300 prenten; de Historische Drukkerij ca 250. Ook het Stadsarchief bezit een collectie.

Het boek sluit af met een lijvige bibliografie en met enkele registers, zoals op de bedrijven. Helaas ontbreekt een register op plaatsnamen. Samengevat is dit boek zeker een stap vooruit in de studie van de geschiedenis van de Turnhoutse papierfabrieken. Het blijft wel wachten op een afgeronde monografie hierover.

Nico Boerma e.a. (red.). Kinderprenten, Volksprenten, Centsprenten, Schoolprenten. Populaire grafiek in de Nederlanden 1650-1950. Nijmegen, 2014, Vantilt, 1004 p., 89,95 euro.

Sam Van Clemen